

SUOMUSSALMI

**SUOMUSSALMEN KUNNAN
TALOUSARVION 2027 LAADINTAOHJE**

Kunnanhallitus 1.9.2026

Sisällys

1. Talousarvion ja -suunnitelman lähtökohdat	3
1.1 Yleinen taloudellinen tilanne ja kehitysnäkymä	3
1.2 Kuntatalous	3
1.3 Suomussalmen kunnan taloudellinen tilanne	4
1.4 Raami 2027	5
2. Suomussalmen kuntastrategia 2026-2030	6
3. Talousarvion laadinta	6
3.1 Käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa	6
3.2 Investointiosa	9
3.3. Rahoitusosa	10
3.4 Konserniyhtiöt	10
4. Talousarvion valmisteluajataulu	11

1. Talousarvion ja -suunnitelman lähtökohdat

1.1 Yleinen taloudellinen tilanne ja kehitysnäkymä

Maailmantalouden kasvu on hidastunut 2026 Lähi-idän kriisiin takia. Energiakriisin lisäksi maailmanlaajuisen ruokakriisin mahdollisuus on kasvanut ja geopoliittiset jännitteet ovat pinnalla. Pessimismistä huolimatta yksityinen kulutus on pysynyt melko vahvana teollisuusmaissa ja tulevien vuosien näkymät ovat varovaisen myönteiset.

Suomessa öljyn hinnan ja korkojen nousu heikentävät kotitalouksien ostovoimaa. Inflaatio pysyy kuitenkin kansainvälisesti vertaillen maltillisena: hintapaineet energian ulkopuolella ovat edelleen melko vähäisiä, eikä inflaation odoteta laaja-alaisesti kiihtyvän.

Kotitalouksien tulokehitys on varsin suotuisaa. Ansiotason nousu nopeutuu melko korkeiden sopimuskorotusten myötä, ja ansiotuloverotuksen kevennykset kasvattavat käytettävissä olevia tuloja. Kotitalouksilla olisi lisäksi keskimäärin mahdollisuus lisätä kulutustaan nykyistä enemmän, mutta epävarmuus talousnäkymistä ylläpitää varovaisuutta ja korkeaa säästämisastetta. Yksityisen kulutuksen ennustetaan kasvavan 0,8 prosenttia vuonna 2026 ja kasvun vahvistuvan seuraavina vuosina. Alkuvuoden kulutuksen kasvu oli poikkeuksellisen voimakasta, mutta kasvu keskittyi lähes kokonaan lyhytikäisiin kulutustavaroihin. Iso osa tästä kasvusta johtuu luultavasti kylmän alkuvuoden aiheuttamasta energiankulutukseen piikistä. Kulutuksen kehitys tasaantunee loppuvuonna.

Investoinnit kasvavat voimakkaasti vuonna 2026. Kasvua selittävät erityisesti hävittäjähankinnat, jotka näkyvät julkisissa investoinneissa. Koska hävittäjät ovat tuontia, niiden vaikutus kotimaiseen tuotantoon ja BKT:n kasvuun jää rajalliseksi. Investointien kasvua tukevat myös energia- ja teknologiasiirtymään liittyvät hankkeet, datakeskusrakentaminen sekä aineettomat investoinnit. Kone- ja laiteinvestoinnit ovat pysyneet hyvällä tasolla. Sen sijaan asuntorakentamisen käänne viivästyy edelleen. Asuntojen hinnat ovat jatkaneet laskuaan, asuntokauppa on heikentynyt uudelleen ja ostoaikeet ovat vähäisiä. Korkojen nousu ja epävarmuus ovat heikentäneet markkinatilannetta uudelleen. Asuntorakentamisen arvioidaan supistuvan vielä hieman vuonna 2026 ja kääntyvän kasvuun vasta vuonna 2027.

Työmarkkinoiden kehitys on ollut odotettua heikompaa. Työllisten määrä on alkanut alentua uudelleen ja työttömyys on kasvanut ennustettua enemmän. Huolestuttavaa on erityisesti vakituisten ja koko-aikaisten työpaikkojen väheneminen yksityisellä sektorilla. Talouskasvun vahvistumisen odotetaan kääntävän työllisyyden nousuun vuonna 2027, mutta työmarkkinat elpyvät hitaasti.

	2024	2025	2026*	2027*	2028*
BKT markkinahintaan, määrän muutos, %	0,4	0,2	0,8	1,6	1,7
BKT, arvo, mrd. euroa	276	281	290	301	314
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	1,6	0,3	2,0	1,9	2,0
Ansiotasoindeksi, muutos, %	3,4	3,0	3,6	3,2	3,4
Työlliset, muutos, %	-1,0	-0,5	-0,4	0,9	1,1
Työttömyysaste, %	8,4	9,7	10,4	10,0	9,7
Työllisyysaste (20-64-vuotiaat), %	76,7	76,0	75,6	76,0	76,4
Valtionvelka, suhteessa BKT:hen, %	61,4	66,9	69,1	71,0	73,2
Lyhyet korot (euribor 3 kk), %	3,6	2,2	2,2	2,6	2,5
Valtion obligaatiot (10 v.), %	2,9	3,0	3,2	3,0	3,0

Lähde: Taloudellinen katsaus, kesä 2026, talousnäkymät. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:25, *Ennuste

1.2 Kuntatalous

Kuntahallinnon taloustilanne pysyy haastavana lähivuosina. Vuonna 2026 alijäämä pysyy 0,3 prosentissa, syvenee 0,4 prosenttiin vuonna 2027 ja supistuu 0,3 prosenttiin vuonna 2028.

Kuntahallinnon kulutusmenot kasvavat ennustevuosina pääasiassa hintojen nousun vuoksi, vaikka menojen määrä alenee syntyvyyden laskun ja ikäluokkien pienenemisen myötä. Erityisesti kunta-alalle sovitut palkkaratkaisut nostavat henkilöstövaltaisen sektorin työvoimakustannuksia. Palkankorotukset ovat suurimmillaan lähivuosina, ja kuntien ansiotasoindeksin ennakoitaan ylittävän yleisen ansiotason kehityksen vuosina 2027–2028.

Kuntien peruspalvelujen painopiste on sivistys- ja kulttuuripalveluissa, joiden yhteenlaskettu palvelutarve on laskeva. Palvelutarpeen lasku ei kuitenkaan realisoitu menojen alenemisena samassa suh-

teessa, sillä palveluverkkoon, henkilöstörakenteeseen ja lainsäädännöllisiin velvoitteisiin liittyvät jäykkydet hidastavat menojen sopeuttamista. Lisäksi varhaiskasvatuksen osallistumisaste ja erityisen tuen tarve ovat kasvaneet viime vuosina.

Syntyvyyden lasku ja maan sisäinen muuttoliike lisäävät kuntien välisiä eroja. Muuttotappiokunnissa tulopohja heikenee ja työikäinen väestö vähenee, kun taas kasvukeskuksissa lisääntyvä väestö ylläpitää voimakkaita investointitarpeita. Investoinnit pysyvät ennustejaksolla kokonaisuutena korkealla tasolla, vaikka investointinäköymät ovat osassa kuntia laskevia. Valtaosa panostuksista kohdistuu välttämättömään perusinfrastruktuuriin, kuten rakennuksiin ja teihin, mutta tasoa pitävät yllä myös vihreän siirtymän investoinnit.

Kuntien verotulot kasvavat parantuneen suhdannetilanteen vauhdittamana. Vuonna 2026 verotulojen kasvu kiihtyy 5,5 prosenttiin kunnallisveron ja yhteisöveron vahvan kehityksen myötä. Kokonaisverotulojen kasvu tasoittuu keskipitkällä aikavälillä noin 3,6 prosenttiin.

Valtiolta saatujen tulonsiirtojen kehitys vaihtelee vuosittain ja kunnittain. Tulonsiirtoja kasvattavat kustannustenjaon tarkistus ja indeksikorotukset, mutta niitä pienentävät samanaikaisesti hallituksen peruspalveluiden valtionosuuteen kohdennetut vähennykset. Ennustejakson lopulla määräaikaisten leikkausten päättymisen kasvattaa valtionosuuksia.

Lähde: Taloudellinen katsaus, kesä 2026, talousnäköymät. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:25

1.3 Suomussalmen kunnan taloudellinen tilanne

Suomussalmen kunnan taloudelliset lähtökohdat suunnittelukaudelle 2027-2029 ovat kohtuullisen vaakaat. Edellisiltä tilikausilta on taseeseen kertynyt yli 18 M€ ylijäämä, jota voidaan hallitusti käyttää puskurina heikompien vuosien aikana. Ylijäämä olisi kertynyt jo merkittävästi suuremmaksi ilman useamassa viime tilinpäätöksessä tehtyjä lisäpoistoja ja vuoden 2025 purkuvarauksia. Lisäpoistoja on tehty ennen kaikkea kiinteistöjen taloudellisen käyttöajan päättymisen vuoksi (purettavat tai muutoin poistettavaksi suunnitellut rakennukset), hyvin pitkien poistoaikojen lyhentämiseksi poistosuunnitelman mukaisiksi sekä kertyneiden poistohäntien poistamiseksi. Lisäpoistot pienentävät seuraavien vuosien suunnitelman mukaisten poistojen määrää, purkuvaraukset puolestaan keventävät korkeiden purkukustannusten rasitetta kunnan kokonaistaloudessa.

Lainakanta on laskenut reippaasti useamman vuoden, kun talousarviolainoja ei ole tarvittu nostaa vuoden 2023 jälkeen – eikä uutta lainaa oteta kuluvanakaan vuonna. Olemassa olevien lainasopimusten mukaiset lyhennykset jatkuvat nykytasolla (n. 3 M€/vuosi) vielä muutaman vuoden, minkä jälkeen sopimuksia on päättymässä niin, että vuosilyhennysten kokonaismäärä on pienenemässä merkittävästi. Tilanteen kehittymiseen vaikuttaa kuitenkin vielä uusien lainojen lopulliset nostotarpeet. Maksuvalmiuden näkökulmasta korkeat lyhennysmäärät haastavat kassaa, mikäli samaan aikaan myös investointimäärät säilyvät nykyisen tason tuntumassa ja toimintakate jatkaa heikkenemistään.

Talouslukuja	TP2025	TP2024	TP2023	TP2022	TP2021
Asukasmäärä	6 955	7 038	7 172	7 367	7 509
- muutos, henkilöä	-83	-134	-195	-142	-85
Veroprosentti	8,9	8,9	8,86	21,50	21,50
Työttömyysaste, %	15,00	14,90	13,30	11,80	13,40
Toimintakate, 1 000 €	-20 261	-18 038	-19 095	-59 702	-58 122
Verotulot, 1 000 €	16 713	17 026	17 289	30 823	29 995
Valtionosuudet, 1 000 €	8 520	8 090	7 492	35 346	33 587
Vuosikate, 1 000 €	5 803	7 654	5 640	8 086	5 496
Poistot, 1 000 €	5 598	6 793	5 525	3 283	3 532
Investointien omahankintameno, 1 000 €	3 247	3 662	1 002	9 204	7 999
- asukasta kohti, €	467	520	140	1 249	1 065
Investointien tulorahoitusaste, %	178,7	209,0	562,3	86,3	68,7
Tilikauden yli-/alijäämä, 1 000 €	203	857	576	5 243	1 958
- asukasta kohti, €	29	122	80	712	261
Kumulatiivinen yli-/alijäämä, 1 000 €	18 346	18 143	17 286	16 710	11 464
- asukasta kohti, €	2 638	2 578	2 410	2 268	1 527
Omavaraisuusaste, %	67,7	64,8	86,6	87,3	83,1
Lainakanta, 1 000 €	22 383	25 410	28 437	27 331	25 881
- asukasta kohti, €	3 218	3 610	3 965	3 710	3 447

Vuoden 2025 tilinpäätöskirja, s. 13

Vuoden 2026 alusta alkaen sote- ja yritystilojen vuokraustoiminta ei enää näy kunnan toiminnassa, kun toimitilojen hallinnointi siirtyi tilapalveluyhtiölle. Osa HVA- ja yritystilojen huoltoon sekä yhtiön henkilöstöresurssit hankitaan ostopalveluna kunnalta. Vuodesta 2027 ko. kustannusten ja myyntituottojen oletetaan vakiintuneen vuoden 2026 alkuvaiheen järjestelyjen jälkeen pysyvämmälle tasolle.

Yleisen taloustilanteen pitkään jatkunut ahdinko sekä maailmantilanteen ja -markkinoiden rajut heilahdelliset vaikeuttavat tulevan suunnittelua ja lisäävät epävarmuutta kunnan talouden kehityksestä pidemmällä aikavälillä. Viime vuosina tunnistetut uhkakuvat, kuten valtionosuuksien pienentyminen tai osakemarkkinoiden raju lasku, eivät ole onneksi toteutuneet, mutta tätä tilannetta ei voida alkaa pitää "uutena normaalina". Yhtä lailla äkkikäänteet voivat olla kunnan talouden kannalta merkittävän negatiivisia, eikä niiden toteutumista ja kerrannaisvaikutuksia voida välttää, saati juurikaan ennakoita. Valtionosuuksien pienentymisestä saadaan esimakua jo ensi vuonna, kun peruspalvelujen valtionosuudet ovat ennakkotietojen mukaan pienenevässä 0,727 M€ kuluvaan vuoteen verrattuna. Tämän vähenyksen ja palkankorotusvaikutusten kompensoitumiseksi tarvittava, helposti löydettävissä oleva taloudellinen liikkumavara on hyvin pitkälti jo huomioitu raamissa.

Jatkossa kunnan ja sen toimintojen on keskityttävä erityisesti niihin taloudellisiin tekijöihin, joihin se voi itse vaikuttaa palvelutuotannon ja lainsäädännön rajoissa. Käytännössä tämä tarkoittaa toimintakateen negatiivisen kehityskierteen katkaisemista tai ainakin merkittävää loiventamista. Taseen ylijäämäpuskuria tulee käyttää suunnitelmallisesti ja operatiivinen toiminta suunnitella ennakoivasti siten, että ylijäämän käyttötarvetta ei tule. Tasapainoisen talouden ylläpitämisen näkökulmasta keskeistä on saavuttaa suunnitelmakaudella vuosittain vähintään nollatulos. Tehdyt lisäpoistot ja vuosille 2027-2028 ajoittuvat purkuvarausten käytöt helpottavat osaltaan tasapainon saavuttamista – laskennallisesti. Tosiasia on, että tasapainoa tulee jatkossa hakea ennen kaikkea käyttötalouden toimintakulujen pienentämisen kautta, ellei tuloja saada merkittävästi kasvatettua. Palvelutuotantoa tulee tarvittaessa tarkastella ja tasapainottaa myös väestökehitykseen suhteutettuna.

Suomussalmen kunnan väestö- ja ikärakenne

VÄESTÖ ikäryhmittäin, 31.12.	2024	2025**	2026**	2027**	2028**	2029**
0 - 18 vuotiaat	870	840	818	799	774	752
Muutos %	-2,9	-3,4	-2,6	-2,4	-3,1	-2,8
19 - 64 vuotiaat	3 165	3 102	2 980	2 870	2 778	2 689
Muutos %	-4,0	-2,0	-3,9	-3,7	-3,2	-3,2
+ 65 vuotiaat	3 003	3 015	3 024	3 026	3 024	3 017
Muutos %	0,8	0,4	0,3	0,1	-0,1	-0,2
Asukasluku vuoden lopussa	7 038	6 957	6 822	6 695	6 575	6 458
Muutos %	-1,9	-1,2	-1,9	-1,9	-1,8	-1,8

Lähde: Kuntaliiton veroennustekehikko 18.6.2026

1.4 Raami 2027

Vuoden 2027 raami pohjautuu toimialajohtajien ja talouspäällikön kesän aikana käymiin keskusteluihin toimialoilla tiedossa olevista muutoksista ja niiden talousvaikutuksista, ml. investoinnit. Alustava raami ja toimialojen toiminnalliset muutokset esiteltiin talousarvioseminaarissa 12.8.2026, josta saadut evästykselliset huomioidaan tarvittavilta osin talousarviovalmistelussa.

Taloudellisia lähtökohtina on käytetty vuoden 2026 talousarviota, osavuositarkastuksen 1-6/2026 toteutumatietoja, tilinpäätösennustetta 2026 sekä tiedossa olevia muutoksia vuoden 2027 tuloissa ja menoissa. Henkilöstökuluihin on lisätty 3 % vuoden 2026 talousarvioon nähden, muihin toimintakuluihin ei ole kohdistettu prosentuaalisia korotusvarauksia. Henkilöstökulujen laskennassa on otettu ennakoivasti huomioon toimialoilta saadut tiedot henkilötövuosissa tapahtuvista muutoksista koko suunnitelmakaudelle. Erityisesti suunnitelmavuosien 2028-2029 tiedot tarkentuvat myöhemmin. Suunnitelmavuosille on huomioitu raamissa 2 % korotusvaraukset. Kunta-alan nykyinen työsopimuskausi päättyy 29.2.2028, minkä vuoksi suunnitelmavuosien laskentaperusteet ovat epävarmoja myös tältä osin.

Verorahoituksen osalta raami on laadittu nykyisillä veroprosenteilla. Verotulot kehittyvät Kuntaliiton 18.6.2026 antaman ennusteen mukaan hyvin (ks. taulukko kohdassa 3.1), eikä veronkorotustarvetta arvioida olevan missään verolajissa. Veroennuste päivittyy vielä syksyn aikana ja huomioidaan viimeimpien tietojen mukaisena varsinaiseen talousarvioon.

Valtionosuudet on otettu raamiin Kuntaliiton ennakkollisen valtionosuuslaskelman 20.8.2026 mukaisena. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuksista ei julkaista ennakkotietoja, vaan niiden yhteismäärä on laskelmassa mukana vuoden 2026 päätösten mukaisena. Suunnitelmavuosille ei julkaista ennakkotietoja, minkä vuoksi ne on arvioitu v. 2027 ennakkotiedon mukaisina.

Rahoitustuotot ja -kulut on arvioitu varovaisuusperiaatetta noudattaen. Korkotuotoissa ja -kuluissa on huomioitu ennustettu korkokehitys sekä lainakannan muutokset ja suojausaste. Sijoitustoiminnan tuotot on arvioitu asetettuja tuottotavoitteita matalammaksi rahoitusmarkkinoiden heilahtelusta ja epävarmuudesta johtuen.

Lainanoton tason on arvioitu olevan enintään investointien netto.

Raami on laadittu ulkoisilla erillä ja sisäiset erät on esitetty kokonaissummana.

2. Suomussalmen kuntastrategia 2026-2030

Suomussalmen kuntastrategia 2026-2030 hyväksyttiin valtuustossa joulukuussa 2025. Strategian toteutumisen seurannan ja arvioinnin mittariston lähtö- ja tavoitetasot hyväksyttiin kesäkuussa 2026. Kuntastrategia toimii perustana toimintasuunnitelmien laadinnalle ja toiminnallisten tavoitteiden asettamiselle.

Kuntastrategia mittaristoineen löytyy mm. kunnan nettisivuilta <https://suomussalmi.fi/fi/kunta-ja-hallinto/kuntastrategia> sekä intrasta.

3. Talousarvion laadinta

Kuntalain 110 §:n mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen.

Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa. Kunnan toiminnassa ja taloushoidossa on noudatettava talousarvioita.

Vesilaitoksen osalta talousarviossa on esitettävä laskennallisesti eriytetyt tuloslaskelma ja taselaskelmat.

Taloussuunnitelma laaditaan vahvistetun toimiala- ja tehtäväaluejaon mukaisesti sekä mahdollisimman yhtenäisesti läpi koko organisaation. Toimialajohtajat vastaavat oman toimialansa taloussuunnitelmasta ja sen valmistelusta.

Talousarvio laaditaan Opiferus-taloussuunnitteluohjelmistolla. Laatimisen tueksi on olemassa koulutusvideoita ja erillinen apuohje (sisäinen) käyttötalouden toiminnallisten osuuksien laatimisen tueksi. Videot ja ohjeet sekä hyväksytty raami löytyvät Opiferuksen Tuki-sivulta.

Valtuusto päättää käyttötalous- ja tuloslaskelmaosan, toiminnallisten tavoitteiden, investointimäärärahojen ja rahoitusosan sitovuustason talousarvion hyväksymisen yhteydessä.

3.1 Käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa

Jokainen toimielin esittää kustannuspaikoittain tuloarviot ja määrärahat tulo- ja menolajikohtaisesti jaoteltuina, myös suunnitelmavuosille, huomioiden talouden tasapainottamistarve. Suunnitteluvuosien määrärahoissa ei huomioida inflaation vaikutusta.

Tilikarttoihin on tehty teknisluonteisia päivityksiä vuodelle 2027. Mahdollisten uusien laskentatunnisteiden avaukset pyydetään keskitetysti Maija Kyllöseltä ennen käyttötalousbudjetointia.

Kustannuslaskennalliset erät kuten laskennalliset poistot, vyörytyserät ja arvonlisävero eivät kuulu varsinaisiin määrärahoihin, mutta ne tulee ottaa talousarviossa mahdollisuuksien mukaan huomioon. Laskennallisia eräiä tarvitaan kustannuslaskennassa mm. hinnoittelun ja taloudellisuuslaskennan takia.

Tulot

Käyttötalouden tuloarvioiden pohjana olevat maksut ja hinnoitteluperusteet tulee tarkistaa ja tehdä niihin tarvittaessa korotukset esim. kustannusten nousua vastaavasti.

Valtuusto määrää Suomussalmen kunnan vuoden 2027 veroprosentit kokouksessaan 9.11.2026. Vuoden 2026 veroprosenteilla arvioidut verotulokertymät ovat seuraavat:

Verolaji	2024	2025	2026**	2027**	2028**	2029**
Kunnallisvero	11 434	10 801	11 559	11 412	11 512	11 629
Muutos %	1,6	-5,5	7,0	-1,3	0,9	1,0
Yhteisövero	1 904	2 164	2 786	3 029	3 201	3 319
Muutos %	-22,0	13,6	28,8	8,7	5,7	3,7
Kiinteistövero	3 688	3 747	3 594	3 667	3 667	3 667
Muutos %	2,7	1,6	-4,1	2,0	0,0	0,0
VEROTULO KIRJATTAVA	17 026	16 713	17 939	18 108	18 380	18 615
Muutos %	-1,5	-1,8	7,3	0,9	1,5	1,3

Lähde: Kuntaliiton veroennustekehikko 18.6.2026

Suomussalmen kunnan saamat valtionosuudet vähenevät Kuntaliiton ennakkollisten laskelmien mukaan 0,727 M€ vuoteen 2026 nähden. Kuluvaan vuoden valtionosuuksien yhteismäärä on lopullisten ja muutospäätösten jälkeen 8,841 M€, kun vuodelle 2027 sen ennakoitua olevan 8,114 M€.

	TP2024	TP2025	TA2026	TA2027
Valtionosuudet	8 090	8 520	8 648	8 114
Muutos		430	128	-534
Muutos%		5,32	1,50	-6,17

Lähde: Ennakollinen valtionosuuslaskelma 2027, Kuntaliitto 20.8.2028

Huom! Vuoden 2026 valtionosuus taulukossa talousarvion mukaisena, todellinen muutos -727.

Ennakolliset valtionosuuslaskelmat voivat vielä päivittyä syksyn 2026 aikana, mahdolliset muutokset päivitetään lopulliseen talousarvioon.

Valtionosuusjärjestelmän uudistus keskeytyi valtionhallinnossa syksyllä 2025, eikä se etene nykyisellä hallituskaudella. Tiedossa on, että uudistus on väijäämättä tulossa, mutta milloin ja millaisena, on auki. Suomussalmen osalta uudistuksen ennakoitua saatujen alustavien tietojen ja alkuperäisen uudistushankkeen selvityshenkilöiden raportin perusteella tarkoittavan merkittävää vähennystä peruspalvelujen valtionosuuksiin.

Korko- ja rahoitustuotot tarkistetaan raamivaiheessa lasketusta ja päivitetään tarvittaessa vastaamaan uusimpia laskentaperusteita talouspalvelujen toimesta.

Menot

Henkilöstökulut muodostavat suurimman kustannuserän kunnan talousarviossa (vuonna 2026 osuus on 55 % kaikista toimintakuluista). Kunta-alan palkkaratkaisu korottaa palkkakustannuksia merkittävästi sopimuskaudella 5/2025 – 2/2028. Talousarviovuodelle 2027 on raamivaiheessa 3 % korotusvaraus.

Palkkojen sivukulutasot ovat ennakotietojen perusteella säilymässä likipitään vuoden 2026 tasossa. Prosenttimuutosten lopullinen kustannusvaikutus voi olla merkittävä sen mukaan, onko kyse esim. KuEI- vai sairausvakuutusmaksusta. Lopulliset prosentit päivittyvät syksyn aikana.

Henkilöstökulut budjetoidaan aiemmasta poiketen resurssipohjaisesti. Palkkakulujen budjetointi perustuu vuoden 2026 toteutuneisiin palkkatietoihin 31.5.2026 tilanteessa. Tiedoista muodostuneet tehtävämikkejä keskipalkat tarkistetaan ja päivitetään suunnitellut henkilöstöresurssit (henkilötyövuosina) olemassa oleville syöttötasolle. Henkilöstöresurssit päivittyvät automaattisesti tehtäväalueittain toimialatasolle, jossa muutoksille esitetään tarvittavat perustelut.

Palkankorotus- ja sivukuluprosentit sekä KuEI-tasausmaksuosuudet syötetään Opiferukseen keskitetysti talouspalvelujen toimesta.

Korko- ja rahoitusmenot tarkistetaan talouspalvelujen toimesta raamivaiheessa lasketusta ja päivitetään tarvittaessa vastaamaan uusimpia laskentaperusteita.

Käyttötalousmenojen budjetoinnissa ei tule tehdä varauksia, vaan menokirjausten tulee perustua todellisiin tarpeisiin ja kustannuksiin. Talouden tasapainottamiseksi ja erityisesti toimintakatteen parantamiseksi hankintojen ja ostojen osalta on käytettävä erityistä harkintaa, mikäli ne eivät ole välttämättömiä.

Toiminnalliset tavoitteet

Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Toiminnallinen tavoite on valtuuston talousarviossa asettama määrärahan käyttötarkoitusta, palvelutuotannon määrää tai laatua tai toiminnan kehittämissuuntaa ohjaava tavoite. Valtuusto on asettanut kunnalle strategiset päämäärät ja tavoitteet, joista tehtäväalueet valitsevat ne, joita erityisesti lähtevät noudattamaan. Lisäksi tulee huomioida muut kunnassa hyväksytyt ohjelmat ja suunnitelmat sekä kestävä kehityksen mukaiset vaatimukset mm. ympäristötavoitteiden osalta.

Toiminnalliset tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi asetetaan määrä-, laatu-, taloudellisuusym. tavoitteina sen mukaan, mitä eri tehtävissä katsotaan tarkoituksenmukaiseksi ja mahdolliseksi käyttää. Tavoitteet voidaan asettaa joko tunnuslukuina tai sanallisesti, mutta niiden toteutumista tulee voida mitata ja arvioida. Toiminnalliset tavoitteet esitetään talousarviossa tehtäväalueittain, kaikille yhtenäinen taulukkopohja löytyy valmiina Opiferuksesta.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutumista valvoo tarkastuslautakunta.

Tuloarviot ja määrärahatarpeet sekä toiminnalliset tavoitteet ja toimenpiteet perustellaan tekstiosassa. Perustelut esitetään tiiviissä muodossa, mutta kuitenkin kaikki oleellinen on tuotava esiin. Lähtökohta on, että yksittäinen valtuutettu saa perusteluissa tarvittavan informaation, mitä esimerkiksi määrärahan arviointi edellyttää. Keskeiset muutokset toiminnassa ja taloudessa edelliseen talousarviovuoteen verrattuna esitetään erillisen otsikon alla. Henkilöstöresurssit kootaan toimialatasolle, jossa niitä perustellaan tarvittavilta osin.

Palvelutuotannon suoritteet ja tunnusluvut esitetään tehtäväalueittain talousarviovuodelle. Koko kuntatasolle ulottuvia yhtenäisiä tunnuslukuja ei enää edellytetä, vaan tehtäväalueiden tulee määrittää omat määrällisesti mitattavissa olevat tunnusluvut, joiden toteutumista seurataan. Palvelutuotannon suoritteet eivät yleensä vuosittain juurikaan vaihtelee, mikäli toiminnassa ei tapahdu olennaisia muutoksia. Suoritteet ja tunnusluvut tulisi määrittää aikaa kestäviksi myös seurannan ja arvioinnin jatkuvuuden (kehityksen ja vertailtavuuden) vuoksi. Suoritteet ja tunnusluvut tulee asettaa lukumääräisesti mitattaviksi.

Asukaskohtaisina esitettävien tunnuslukujen asukaslukuina käytetään kohdassa 1.3 esitettyjä väestötietoja, jotta tunnuslukujen vertailuluvut ovat esityksissä yhteismitalliset.

Riskit ja riskienhallinta

Keskeisimmät toiminnalliset ja taloudelliset riskit sekä niiden hallintatoimet esitetään taloussuunnitelmassa toimialatasolla. Koostamisesta vastaa toimialajohtaja yksiköiden toimittamien tietojen pohjalta.

Projektit

Toimialojen projektien meno- ja tulomäärärahat esitetään bruttomääräisinä ao. tehtäväalueelle. Projektien määrärahojen arvioinnissa on oltava erityisen huolellinen. Erityisesti tuloperusteiden on oltava projektipäätösten mukaisia ja ne on jaksotettava oikein suunnitteluvuosille. Pelkkä nettomääräraha ei riitä silloinkaan, kun projektit ovat kunnan hallinnoimia.

Projekteista on annettava lyhyt kuvaus tehtäväalueen taloussuunnitelmassa Perustelut-kohdassa. Projektien osalta täytetään lisäksi erillinen liitelomake, jolla samalla seurataan projektien toteuttamista ja määrärahojen käyttöä. Lomake toimii siten projektien seurantalueltelona, kuten sisäisen valvonnan ohjeistus edellyttää. Projektilomakepohja on parhaillaan uudistustyön alla esitystavan tiivistämiseksi ja yhtenäistämiseksi koko kunnan tasolla. Käyttöön otosta tiedotetaan erikseen valmistelun edetessä toimialoilla ao. tietoja koostaville henkilöille. Valmis pohja tallennetaan Y-asemalle Y:\Yleiset\TAS\TAS 2027\PROJEKTIT, johon tiedot kootaan edelleen toimialoittain.

Mahdollisten uusien projektien avaukset pyydetään keskitetysti Maija Kyllöseltä ennen käyttötalousbudjetoimintia.

Sisäiset erät ja poistot

Kunnan omien toimialojen keskinäiset laskutukset ovat sisäisiä eriä ja sisällytetään sitovina talousarvion määrärahoihin ja tuloarvioihin. Koko kunnan tasolla yhteenlaskettujen sisäisten menojen ja tulojen tulee olla samansuuruiset.

Mikäli toimiala esittää suorite- tai tunnuslukuina toimintojensa yksikkökustannuksia, esimerkiksi asukasta, oppilasta jne. kohti – on laskennassa tällöin huomioitava myös sisäiset erät. Mikäli näitä ei ole huomioitu, on tämä tuotava esiin, jotta vertailulaskelmat olisivat verrannollisia eri vuosiin.

Toimialat neuvottelevat sisäisten palvelujen tarpeet ja laskutusperusteet. Kiinteistöjen sisäiset vuokrarvot teknisessä toimessa laskee kiinteistöpäällikkö Niko Vesterlund sekä ruokahuollon ja siivoustalouksien sisäiset korvaukset ruokapalvelupäällikkö Merja Heikkinen. He ilmoittavat tiedot Mari Kelalle, joka valmistelee CSV-tiedoston Opiferukseen sisään luettavaksi. Toimialat eivät siis itse syötä menopuolen sisäisiä eriä, mutta tarkastavat sisään luetut tiedot ja ilmoittavat mahdolliset korjaustarpeet viipymättä Mari Kelalle. Sisäiset erät on arvioitu raamia varten elokuun alun laskentatietojen pohjalta, jotka tarkistetaan ja tarvittaessa korjataan varsinaisen talousarviovalmistelun yhteydessä.

Mikäli toimialoilla on muita sisäisiä ostoja ja myyntejä, on niistä sovittava ”ostajan ja myyjän” välillä, ja taloussuunnitelmaan kirjataan sovitun suuruinen sisäinen meno ja tulo samansuuruisena eränä. Tässäkin tapauksessa sisäiset menot ja tulot on ilmoitettava Mari Kelalle.

Poistot eivät ole määrärahoja toimialoille (eivät sitovia), eikä niitä lueta toimintakatteeseen. Poistot esitetään toimialan taloussuunnitelmassa vasta toimintakatteen jälkeen ja lasketaan keskitetysti talouspalvelujen toimesta. Laskenta perustuu voimassa olevaan poistosuunnitelmaan.

3.2 Investointiosa

Investointiosassa esitetään ja ohjataan kunnan investointeja. Se sisältää investointisuunnitelmat talousarvio- ja suunnitelmavuosille.

Investointimenoja eli pysyvien vastaavien menoja ovat erät, jotka on tarkoitettu tuottamaan tuloa jatkuvasti useana tilikautena. Investointimenoksi sisällytetään hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuvat menot, jotka edeltävät käyttöä (hyödyke käyttövalmiiksi käyttöpaikalle).

Hankinnat lasketaan investoinneiksi, kun kokonaishankintahinta on suurempi kuin 10 000 euroa ja hankinnan taloudellinen pitoaika on vähintään kolme vuotta. Käyttömenoksi lasketaan kaikki hankinnat, jotka ovat alle 10 000 euroa.

Investointimenoja ei ole

- 1) Menot, jotka ovat luonteeltaan lyhytvaikutteisia tai rinnastetaan niihin
 - erilaiset pakolliset ympäristövelvoitteiden aiheuttamat menot, kaatopaikkojen maisemointi
 - vahinkojen korjaaminen
 - tarpeen mukaan toteutettavat korjaustyöt, jotka ylläpitävät käyttömahdollisuuksia
 - purkamismenot
- 2) Hyödykkeen käyttöaikaan kohdistuvat menot
 - laitteen tai ohjelmiston käyttöönottokoulutus
 - kuluvat tarvikkeet ja varaosat
- 3) Investointia edeltävät selvitykset
 - investointivaihtoehtojen, toteutustapojen tai sijoituspaikkojen kartoittaminen
 - kuntokartoitukset, sisäilmatutkimukset jne.
- 4) Investoinnin toteutusaikana syntyvät muut menot
 - väistötilojen menot, ylimääräiset kuljetusmenot jne.

Ensikertainen kalustamisen hankintoja voidaan aktivoida taseeseen, vaikka yksittäisen hankinnan arvo jäisi alle pienhankintarajan. Suuri määrä pienhankintoja kerralla voi vääristää yksittäisen toimintayksikön käyttötaloutta. Ensikertaisen kalustamisen määrän yksittäisessä kohteessa tulee kuitenkin ylittää pienhankintaraja. Ensikertaisen kalustamisen tulee liittyä uuden yksikön, ryhmän, toiminnon tms. aloittami-

seen eli samalta vuodelta tulee löytyä investointimääräraha rakentamiseen tai peruskorjaukseen. Täydentäviä hankintoja ei koskaan voi pitää ensikertaisena kalustamisena.

Investoinneista tehdään hankesuunnitelma, josta tulee ilmetä hankkeen kokonaiskustannusarvio ja esitys hankkeen määrärahatarpeesta vuosittain. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi, onko kyseessä uus-, laajennus- vai korvausinvestoinnista. Monivuotisista hankkeista esitetään hyväksytty kustannusarvio ja aiempina vuosina jo käytetty rahamäärä. Tuloarvioissa on esitettävä rahoitusosuudet laskentaperusteiden sekä rahoituksen toteutumisen todennäköisyys. Määrärahan tarve tulee arvioida ja tarkistaa vuosittain. Investoinnit tulee perustella perusteluosassa, jossa kuvataan esimerkiksi investoinnilla tavoiteltavat muutokset palvelutuotantoon (määrä, laatu, tehokkuus) ja/tai käyttötalousmenoihin. Kokonaan uuden investoinnin osalta tulee arvioida investoinnin käyttökustannukset. Lisäksi suositellaan esitettävän rakennettavan kohteen teknisiä tietoja, kuten kerrosala, tilavuus jne., sekä laskettava yksikkökustannukset hankkeelle (€/rakennettava yksikkö ja rakennettavien yksikköjen kokonaismäärä).

Investointien määrärahat talousarviossa ovat arvonnalisäverottomia lukuun ottamatta sitovalla sopimuksella myyntiin rakennettavien hankkeiden määrärahoja. Erilliset kustannusarviot laaditaan arvonnalisäverollisina. Selvyyden vuoksi investointihankkeissa määrärahoja tai kustannusarvioita esittäessä on syytä käyttää alv 0 % tai alv 25,5 %, jottei pääse syntymään virhepäätelmiä. Selkeintä on esittää arvonnalisäverollinen kustannus sekä verottomana että verollisena. Myyntitarkoituksella rakennettavat teollisuushallien määrärahat sisältävät myös alv-osuuden, koska myyntiin rakennettavista halleista ei voi vähentää alv-osuutta.

Hankesuunnitelmat tulee tehdä yhteistyössä teknisten palveluiden kanssa. Lisäksi on esitettävä laskelma hankkeen vaikutuksista käyttötalousmenoihin. Investointiesitykset ja määrärahan tarpeet on arvioitava myös suunnitteluvuosille 2028–2029. Tekniset palvelut huolehtii (yhteistyössä ao. toimialan kanssa) talonrakennushankkeiden ja julkisen käyttöomaisuuden investointihankkeiden esittämisestä talousarvioon.

Investoinnit kootaan yhteiseen excel-taulukkoon Y-asemalle Y:\Yleiset\TAS\TAS 2027\INVESTOINNIT, josta talouspalvelut siirtää valmiin taulukon Opiferuksen talousarviopohjaan. Investointimäärärahat kootaan Intimeen sisään luettaviksi Maija Kyllösen toimesta.

3.3. Rahoitusosa

Rahoitusosassa esitetään toiminnan, investointien ja rahoituksen rahavirrat. Siihen budjetoidaan pitkäaikaiseen rahoitukseen liittyvät erät, kuten antolainauksen ja lainakannan muutokset. Rahoitusosa kertoo kunnan rahoitustarpeen ja palvelujen järjestämisen vaikutukset maksuvalmiuteen.

Rahoituslaskelman laadinnasta ja rahoitusosan tietojen koostamisesta vastaa talouspalvelut.

3.4 Konserniyhtiöt

Kunnan omistamien tytäryhtiöiden on esitettävä keskeiset taloutta ja toimintaa kokevat arviot ja suunnitelmat, jotka liitetään kunnan taloussuunnitelmaan tiedoksi valtuustolle. **Myös tytäryhtiöiden on sopeutettava taloutensa ja toimintansa tulokehitystä vastaavaksi.**

Konserniin kuuluvat yhtiöt toimittavat talousarviotiedot annetun aikataulun mukaisesti Maija Kyllöselle ja Paula Seppäselle, jotka koostavat ne osaksi kunnan taloussuunnitelmaa. Toiminnallisten osuuskien esitystapojen yhtenäistämiseksi yhtiöille on laadittu oma otsikointi ja siihen liittyvä ohjeistus, joka mukailee peruskunnan toimialojen ja tehtäväalueiden uudistettua esitystapaa.

4. Talousarvion valmisteluajakaulu

Pvm.	Käsittely	Lista lähtee
ke 12.8.	Valtuustoseminaari	
ti 1.9.	Kunnanhallitus: * raami ja talousarvion laadintaohje	to 27.8.
ke 2.9.	Raami ja talousarvion laadintaohje toimialoille ja tytäryhtiöille	
pe 9.10.	Kunnanhallituksen tulosalueiden talousarvioesitykset palautettava	
pe 16.10.	Sivistys- ja teknisen lautakunnan talousarvioesitykset palautettava	
pe 23.10.	Tytäryhtiöiden talousarvioesitykset palautettava	
ti 20.10.	Kunnanhallitus: * kunnanhallituksen toimialan talousarvioesitys * veroprosenttiesitykset	to 15.10.
ma 9.11.	Valtuusto: * veroprosentit	ke 4.11.
ti 10.11.	Talousarviokirjan 1. luonnos valmis	
ti 17.11.	Kunnanhallitus: * tytäryhtiöiden talousarvioesitykset * talousarvion 1. käsittely	to 12.11.
ti 1.12.	Kunnanhallitus: * talousarvion 2. käsittely	to 26.11.
to 10.12.	Valtuusto: * talousarvion hyväksyminen	pe 4.12.
12/2026	Talousarvioinfo työntekijäjärjestöille ja lehdistölle	
1/2027	Talousarvion täytäntöönpano-ohjeet	

Lisätietoja antavat talouspäälikkö Paula Seppänen ja toimistos sihteeri Maija Kyllönen.